

Tomasz A. Winiarczyk

*Obrzędowość w polskiej
kulturze współczesnej*

zagadnienia

Obrzędowość w polskiej kulturze współczesnej

NA TEJ LEKCJI:

- dowiesz się, co to jest i na czym polega obrzęd przejścia;
- wskażesz przykłady obecności obrzędów przejścia w polskiej kulturze;
- wykażesz obecność tradycyjnej dorocznej obrzędowości w polskiej kulturze współczesnej.

obrząd

- zespół zakorzenionych w tradycji, najczęściej określonych przepisami, czynności i praktyk o znaczeniu symbolicznym, towarzyszących jakiejś uroczystości o charakterze związanym z charakterem społeczności

pojęcia

- **rytuał** – zespół specyficznych dla danej kultury symbolicznych sekwencji sformalizowanych czynów i wypowiedzi, wykonywanych w celu osiągnięcia pożądanego skutku, który jednakże może być znacznie oderwany od pozornie oczywistego celu funkcjonalnego
- **ceremonia** – skrajnie skonwencjonalizowany rytuał bądź obrzęd; koncentruje się wokół warstwy performatywnej – istotny jest wygląd uczestników, oprawa, okazałość dekoracji, odpowiednie gesty, wyważone słowa, ogólna elegancja itp.

myślenie

- MITYCZNE – sposób myślenia charakterystyczny dla człowieka kultury tradycyjnej, w którym mit pełni rolę uniwersalnej opowieści wyjaśniającej i uzasadniającej człowiekowi jego usytuowanie w świecie
- MAGICZNE – taka treść rozumowania, w którym (w przekonaniu podmiotu) myślenie jest tożsame z działaniem
- RELIGIJNE – zawiera w sobie zgodę na regulowanie ludzkich działań symbolicznymi kategoriami odwołującymi się do rzeczywistości nadprzyrodzonej (np. woli bóstwa)
- ŻYCZENIOWE – sposób rozumowania i podejmowania decyzji opierający się na wizji „optymistycznego scenariusza” w miejsce odwoływania się do dowodów i racjonalności

tradycja

- przekazywane z pokolenia na pokolenie obyczaje, poglądy, wierzenia, sposoby myślenia i zachowania, normy społeczne, uznane przez daną zbiorowość za społecznie ważne dla jej współczesności i przyszłości
 - element identyfikacji społeczności, podkreślający jej odrębność

obyczaj a zwyczaj

- **obyczaj** to powszechnie uznawany, trwałe i uświęcony tradycją sposób postępowania w określonych okolicznościach, charakterystyczny dla danego środowiska społecznego, terytorium i przedziału czasowego
- **zwyczaj** każde zachowanie człowieka, które jest powielane w analogicznych sytuacjach

funkcje obrzędów

- budowanie poczucia więzi społecznych we wspólnocie
- stanowią instrument socjalizacji kulturowej
- podtrzymują ciągłość kulturową narodu
- zaspokajają potrzeby psychologiczne
- łącznik między tradycją a nowoczesnością

rodzaje obrzędów

- religijne
 - system czynności pozwalających, wedle danej wiary, uzyskać zamierzony przez wyznawców cel (dziękczynne, błagalne, spajające)
- świeckie
 - zespół czynności zaznaczających okoliczności, wiążących relację jednostki z grupą społeczną i odwrotnie

rodzaje obrzędów

- **przejścia (w tym inicjacyjne)**
 - np. obrzezanie, chrzciny, postrzyżyny, studniówka, osiemnastka, ślub, pogrzeb
- **afirmacyjne**
 - np. jubileusz pracy czy pożycia małżeńskiego, osiemnastka, złote gody
- **współżycia**
 - np. święta rodzinne
- **izolacji**
 - np. pożegnanie, pogrzeb

obrzęd przejścia

- obrzęd, którego charakterystyczną cechą jest zmiana (odebranie i nadanie) jakiejś właściwości poddanego mu człowieka
 - faza wyłączenia (f. preliminalna, f. separacji) – odebranie statusu jednostki, wyłączenie z dotychczasowej grupy; jednostka wyłączana jest w specyficzny sposób oznaczana np. ubiór, nagość, oddalenie, izolację
 - faza marginalna (f. liminalna, okres przejściowy) – jednostka jest zawieszona, „nie ma jej”, straciła poprzednią rolę społeczną, ale jeszcze nie nabywa nowej. Taki stan może trwać od kilku minut do wielu lat
 - faza włączenia (f. postliminalna, f. integracji) – nadanie nowego statusu

obrzęd afirmacyjny

- obrzęd posiadający ścisły związek ze zjawiskami afirmacji jednostek czy wydarzeń w zbiorowości społecznej, utwierdzenia ich roli w tej zbiorowości
- stanowi oprawę takich wydarzeń w życiu ludzi, jak jubileusze, obchody rocznic

obrzęd współżycia

- obrzęd o charakterze rodzinno-towarzyskim czy zabawowo-rekreacyjnym
- wszelkiego rodzaju okolicznościowe imprezy rodzinne i towarzyskie organizowane z okazji świąt i rocznic wspólnotowych (rodzinnych, zakładowych, profesjonalnych, państwowych)

obrzęd izolacyjny

- obrzęd, który ma ścisły związek z wydarzeniami wyjścia czy wyprowadzenia jednostki z jakiejś zbiorowości
- zalicza się tu uroczyste pożegnanie ze szkołą czy wyższą uczelnią, pożegnanie z zakładem pracy i przejście w stan spoczynku produkcyjnego, pożegnanie zmarłego członka społeczności

obrzędowość doroczna

- wszelkie nieinstyktowne, prowadzone w sposób nieracjonalny (w znaczeniu trybu działań dążących do określonego celu) ludzkich, indywidualne bądź zbiorowe działania lub serie działań, związane z jakimś dniem lub okresem roku, które związane są zachowaniami ukształtowanymi przez obowiązujące wartości i normy
- nierozłącznie związana z kalendarzem

obrzędy doroczne obchodzone w Polsce

- **OKRES ZIMOWY**

- Adwent
- Andrzejkki (30 listopada)
- Świętego Mikołaja (6 grudnia)
- Wigilia Bożego Narodzenia (24 grudnia)
- Boże Narodzenie (25 grudnia)
- Bożonarodzeniowe kolędowanie
- Sylwester – wigilia Nowego Roku
- Nowy Rok
- Święto Trzech Króli (6 stycznia)
- Matki Boskiej Gromnicznej (2 lutego)
- Świętego Walentego (14 lutego)
- Karnawał
- Środa Popielcowa

obrzędy doroczne obchodzone w Polsce

- **OKRES WIOSENNY**

- Wielki Post
- Topienie Marzanny
- Zwiastowanie Najświętszej Marii Panny (25 marca)
- Niedziela Palmowa
- Wielki Tydzień
- Wielkanoc
- Zielone Świątki
- Boże Ciało i oktawa Bożego Ciała

obrzędy doroczne obchodzone w Polsce

- **OKRES LETNI**

- Świętego Jana / Noc Kupały / Sobótka (23 czerwca)
- Świętych Piotra i Pawła (29 czerwca)
- Przemienienie Pańskie (6 sierpnia)
- Matki Boskiej Zielnej (15 sierpnia)
- Dożynki
- Świętego Rocha (16 sierpnia)

obrzędy doroczne obchodzone w Polsce

- **OKRES JESIENNY**
 - Matki Boskiej Siewnej (8 września)
 - Wszystkich Świętych (1 listopada)
 - Zaduszki (2 listopada)
 - Świętego Marcina (11 listopada)

bibliografia

- <https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/etnografia-lubelszczyzny-cykl-roczny-w-kulturze-polskiej/>
- Obrzęd. Znaczenie, klasyfikacja i funkcja
– Alicja Trukszyn
- pl.wikipedia.org